

Dan Berindei

**ORAȘUL BUCUREȘTI,
REȘEDINȚĂ ȘI CAPITALĂ
A ȚĂRII ROMÂNEȘTI
(1459-1862)**

Ediție revăzută

CUPRINS

PREFAȚĂ	- 5 -
PREFAȚĂ LA EDIȚIA DE FAȚĂ	- 7 -
PARTEA I - BUCUREȘTI, REȘEDINȚĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1459 – 1659)	- 9 -
<i>Capitolul I</i>	
ÎNCEPUTURILE UNUI MARE ORAȘ	- 9 -
<i>Capitolul II</i>	
BUCUREȘTII VEACULUI AL XVI-LEA	- 25 -
<i>Capitolul III</i>	
ORAȘUL BUCUREȘTI ÎN ANII 1601-1659	- 46 -
PARTEA a II-a - BUCUREȘTI, CAPITALA ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1659-1862)	- 68 -
<i>Capitolul IV</i>	
BUCUREȘTII DE LA 1659 LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVIII-LEA ... -	68 -
<i>Capitolul V</i>	
ORAȘUL BUCUREȘTI DE LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVIII-LEA LA 1820	- 104 -
<i>Capitolul VI</i>	
BUCUREȘTII ÎN PERIOADA REVOLUȚIEI DIN 1821, A REVOLUȚIEI DIN 1848 ȘI A FORMĂRII STATULUI NAȚIONAL (1821-1862)	- 160 -
ÎNCHEIERE	- 263 -
BIBLIOGRAFIE	- 265 -
POSTFAȚĂ (<i>Prof. Panait I. Panait</i>).....	- 281 -
INDICE	- 299 -

PREFAȚĂ

La 20 septembrie 1959, capitala patriei noastre a comemorat o jumătate de mileniu de sigură existență, iar la începutul anului 1962 orașul București a împlinit un secol de când și-a început funcțiile de capitală a României, în urma centralizării administrative a statului național. Lucrarea de față se înscrie pe linia acestor sărbătoriri. Ea nu este un studiu istoric exhaustiv, căci o lucrare de acest fel – dată fiind amploarea și complexitatea temei tratate – n-ar putea fi realizată în condiții desăvârșite decât de un colectiv mai larg de specialiști. Autorul a căutat să prezinte un studiu de ansamblu sistematizat al orașului București, reședință de capitală a Țării Românești, urmărind istoria orașului de la primele sale începuturi și până în anii când Bucureștii devin capitala Principatelor Unite. Accentul s-a pus pe istoria orașului în secolul al XIX-lea, mai puțin cercetată în studiile de sinteză anterioare.

În tratarea problemelor au fost folosite – în măsura posibilităților – materiale inedite, precum și cele mai însemnate studii de detaliu referitoare la istoria Bucureștiului. S-a ținut seama de sintezele anterioare: lucrare de început a lui Dimitrie Berindei (1861), masiva monografie a lui G. Ionescu-Gion (1899) și istoria plină de idei a lui Nicolae Iorga (1939). De asemenea, s-au utilizat rezultatele deosebit de prețioase dobândite de istoriografia noastră în ultimul deceniu, atât în domeniul istoriei medii, cât și în acela al istoriei moderne.

Materialul a fost grupat în șase capitole. Pentru o lesnicioasă înțelegere a problemelor, s-au analizat în mod deosebit în fiecare capitol: dezvoltarea economică și socială; evenimentele și momentele caracteristice (pe toate planurile) din istoria orașului; organizarea administrației orașenești; problemele demografice și aspectele urbanistico-edilitare specifice fiecărei perioade. Lucrarea este însoțită de o listă bibliografică.

În viitor, voi căuta să duc mai departe munca începută prin această carte, scriind istoria Bucureștilor, capitală a României și a Republicii Populare Române. Complexitatea problemelor și implicit aceea a documentării fac însă ca o lucrare de acest fel să mai întârzie, lucru ce m-a determinat să dau luminii tiparului paginile de față.

Datoresc realizarea acestei lucrări îndemnului și sprijinului conducerii Societății de Științe Istorice și Filologice din R.P.R. Îi aduc pe această cale recunoscătoare mulțumiri.

[1963]

Autorul

PREFAȚĂ LA EDIȚIA DE FAȚĂ

Îmi amintesc anii 50 ai veacului trecut ca o vreme a apăsării din care aveai simțământul că nu se poate ieși. Era vremea când cel mai mare pitic din lume... era cel sovietic și când trăiai simțind că până și răsufierea îți este măsurată și urmărită. Dar era și vremea când încă nu împlinisem 30 de ani și când dorința de mers înainte și de afirmare nu-mi putuse fi stinsă, cu tot exilul profesional pe care trebuise să-l trăiesc o jumătate de deceniu. Găsisem și un domeniu care îmi putea oferi un refugiu, cel al istoriei Capitalei și a orașului meu natal. Fără îndoială, chingile ideologice erau pretutindeni, dar funcționarea lor beneficia în anumite direcții și de o anumită laxitate.

Problema nu era de a trata orice temă, ci de a putea aborda teme nesupuse unor “canoane” care trebuiau urmate și aceasta mai ales de cei asupra cărora un ochi cercetător și bănuitor era neconținut îndreptat. Mă interesa în primul rând istoria politică a constituirii României moderne, dar fulgerele se acumulaseră împotriva celor care se găsiseră în fruntea unui proces extraordinar și a trata astfel de probleme respectând și reconstituind adevărul, datorită oricărui istoric, însemna să asumi din start un risc pe care nu mi-l puteam pentru o vreme lua după experiențele prin care trecusem, la începutul anilor 50. În schimb, Bucureștii îmi ofereau un câmp de investigații generos, în preajma momentului aniversar din 20 septembrie 1959. Pentru mine mai exista un îndemn pentru alegerea unei astfel de teme. Străbunicul meu Dimitrie realizase, la începutul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, cel dintâi studiu științific despre oraș. Și așa m-am hotărât și trebuie să mulțumesc postum pentru aceasta și profesorului Vasile Maciu, în acea vreme secretar general al nou înființatei Societăți de Științe Istorice și Filologice, care mi-a făgăduit tipărirea lucrării de către societate.

Am muncit câțiva ani și am realizat textul, predat Editurii în 1958. Nu știam că aveam să aștept o altă jumătate de deceniu de “purgatoriu” până când aveam să am bucuria tipării ei! Predasem chiar, în acea primăvară din 1958, două cărți, cea consacrată Bucureștilor și o monografie a frământărilor sociale și politice de la începutul domniei lui Cuza. Dacă manuscrisul cel dintâi avea să fie tipărit...după cinci ani, cel de-al doilea n-a mai văzut niciodată lumina tiparului! Am rămas doar cu corectura sa în pagini! Neîncetate stăruințe în cursul acelor ani, lungă și nesfârșită vreme, s-au lovit, de zidul aspru al refuzului, motivat de fapt de persoana neagreată în acea vreme a autorului și mai puțin de conținutul lucrării! În 1962, zidul “tăcerii” a fost spart prin tipărirea de Editura Militară a celei dintâi cărți scrisă în colaborare cu

regretatul colonel Traian Mutașcu și consacrată anului 1821. Mulțumesc și astăzi Armatei! Și a mai fost un om inimos, Emil Boldan, noul secretar general al societății, care alăturându-se profesorului Maciu a izbutit să obțină avizul eliberator al lucrării care a putut vedea lumina tiparului în 1963.

De atunci a trecut o jumătate de secol! Fără îndoială nu pot aduce *la ză* demersul meu trecut, dar urmând îndemnul Editurii Pro Universitaria am pregătit această ediție, deoarece deși de atunci au apărut rezultate noi privind săpăturile arheologice pe raza orașului și de asemenea au fost tipărite lucrări prin care noi aspecte ale trecutului său au fost dezvăluite, consider că monografia mea își păstrează interesul. Am “curățat” textul de clișee ideologice lipite, am introdus titluri de subcapitole, fără a mă atinge însă de conținutul faptic și am redat viață unor pagini care nu meritau să fie uitate. De asemenea, l-am rugat pe colegul și prietenul Panait I. Panait, încercat arheolog și istoric și mai ales de o viață împătimit cercetător și scrutător al trecutului Capitalei, să scrie o postfață-bilanț, consacrată mai ales rezultatelor săpăturilor arheologice din ultima jumătate de veac, semnalând cititorilor ceea ce s-a mai realizat important arheologic, în același răstimp, referitor la istoria Bucureștilor, fără îndoială mai ales prin activitatea și silințele Muzeului de Istorie a orașului. În ceea ce mă privește, consider această ediție o reexaminare a unei realizări din tinerețe și un nou *bun de tipar* al ei în timpuri de deplină libertate a gândirii!

Dan Berindei

PARTEA I

**BUCUREȘTI, REȘEDINȚĂ
A ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1459 – 1659)**

Capitolul I

ÎNCEPUTURILE UNUI MARE ORAȘ

Semimilenarul oraș București a apărut și s-a dezvoltat pe un teritoriu locuit de oameni din timpurile cele mai îndepărtate. Așezarea, situată într-o poziție favorabilă dezvoltării activității economice, ocrotită în trecut prin numeroase ape – Dâmbovița și afluenții ei, lacuri, mlaștini – și păduri¹, a fost locuită din timpuri îndepărtate. Dacă de un oraș nu se poate vorbi decât în perioada feudală, viața omenească este constatată cu peste 100.000 de ani în urmă pe teritoriul sau în imediata apropiere a actualei capitale².

¹ Pentru cadrul geografic și geologic, vezi în special: G. Vilsan, *Bucureștii din punct de vedere geografic. Temelia Bucureștilor*, București (1910); Vintilă Mihăilescu, *Bucureștii din punct de vedere antropogeografic și etnografic*, în „Anuarul de geografie și antropogeografie”, 1914-1915, pp. 145-225; Idem, *București, Schiță geografică*, București, 1935; Idem, *București*, în „Natura”, XXXI/1942, nr. 3, pp. 81-87; Virgil Hilt, *Orașul București de ieri și de astăzi*, în „Natura”, seria nouă, IX/1957, nr. 1, pp. 5-22; N. Oncescu, *București – cadrul fizic-geologic în care s-a dezvoltat în decursul celor 500 de ani de existență*, în „Natura”, seria nouă, XI/1959, nr. 5, pp. 30-38; Petre Coteș, *Unele date privind geomorfologia zonei orașului București*, în „Probleme de geografie”, vol. X/1963, pp. 69-92.

² Lucrarea de față nu se ocupă decât de istoria orașului București, problemele referitoare la locuirea teritoriului actualului oraș în perioadele anterioare ieșind din sfera ei de cercetare. Aici nu se vor schița, sumar, decât datele cele mai de seamă privind așezările omenești dinaintea formării orașului. Pentru detalii vezi în special: I. Ionașcu, Vlad Zirra, Sebastian Morintz, Dinu Rosetti și Gh. Cantacuzino, *Bucureștii de odinioară*, București, 1959; *București. Scurt istoric*, sub redacția lui Florian Georgescu, București, Muzeul de Istorie a orașului București, 1960, pp. 7-17; I. Ionașcu, Aron Petric, Pompiliu Caraioan, *București, Pagini de istorie*, București, SRSC, 1961, pp. 615; precum și următoarele lucrări: Dinu V. Rosetti, *Din preistoria Bucureștilor*, în „Cronica numismatică și arheologică”, IX/1929, nr. 89-91, pp. 2-15+1 h.; Idem, *Siedlungen der Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit bei Bukarest*, în „Ghermania” (Berlin), XVII, 3 iulie 1934; Idem, *Civilizația tip București. Descriere sumară*, în „Bucureștii Vechi”, I-IV/1930-1934, pp. 155-176; Idem, *Din preistoria Bucureștilor*, I, București, 1936; *Șantierul arheologic București*, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1954, pp. 285-538 (Vezi și recenzia din „Studii”, VIII/1955, nr. 4, pp. 159-165); Eugen Comșa, *Stadiul cercetărilor despre viața oamenilor din fașa Bolintineanu a culturii Boian*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, VI/1955, nr. 1-2, pp. 13-46; Idem, *Rezultatele sondajelor de la*

Descoperirile în diferite puncte de importanță istorică de pe teritoriul capitalei, ca și cercetările arheologice anterioare, dovedesc prezența oamenilor pe teritoriul de astăzi al orașului încă din paleolitic. Unelte și arme de cremene descoperite pe malul Colentinei, la Herăstrău și Pantelimon, la Radu Vodă și la Biserica Bucur, la Mihai Vodă, Dealul Arhivelor –, ca și la Bucureștii Noi indică locuirea a diferite puncte din teritoriul actual al orașului.

Neoliticul este, de asemenea, atestat în multe locuri ale actualului oraș. În sud-est, spre Dudești, au fost descoperite în 1954 și 1956 colibe, unelte din cremene, râșnițe, vase de lut ornamentale, datând din prima parte a epocii pietrei șlefuite. Tot neoliticului îi aparțin și tipurile mai evolute de așezări de la Tei și Giulești, sau de la Vidra din preajma orașului. În ultima parte a perioadei neolitice, apar așezări de tip Gumelnița, cu mult mai evolute. Casele, situate la suprafața solului, au dimensiuni relativ confortabile și sunt grupate în sate, de obicei pe boturi de deal. S-au descoperit unelte din cremene și os lucrate cu îndemânare, vetre, resturi de cereale și pește, piese ce dovedesc utilizarea unor războaie de țesut, vase de lut, de uz casnic, toate acestea atestând ocupațiile oamenilor.

Din epoca bronzului datează numeroase așezări și unele cimitire descoperite la Tei, Fundenii Doamnei, Ciurel, Militari, Cățelul Nou, Băneasa, Pantelimon etc. Se constată acum topoare de luptă din piatră, percutoare, dălți, lame și rămășițe din cremene cioplită, scule, andrele, vârfuri de săgeți, cuțite și toporașe din bronz³. Cultura Tei-București, cu o ceramică bogată, împodobită cu variate motive ornamentale amintind cusăturile populare românești, este una din culturile cele mai caracteristice acestei perioade din sud-estul țării.

Epoca mai veche a fierului, care durează până prin secolul V î.e.n., a lăsat, de asemenea, numeroase vestigii în diferite puncte ale actualului oraș: pe dealul Ciurel, pe cel al Arhivelor Satului, la Dudești, Bucureștii Noi, lângă Herăstrău... Piatra, bronzul și fierul apar alături în confecționarea diferitelor unelte; s-au găsit și obiecte de podoabă (mărgele de sticlă albastră sau sârmă de bronz).

Dudești și unele probleme ale neoliticului de la sud de Carpați, loc.cit., VII/1956, nr. 1-2, pp. 41-52; Petre Diaconu, *Observații asupra ceramicii din sec. XII-XIII de pe teritoriul orașului București*, loc.cit., XIX/1958, nr. 2, pp. 451-460; Eug. Comșa, *Săpăturile de la Dudești*, în „Materiale și cercetări arheologice”, V/1959, pp. 91-98; Seb. Morinz, Gh. Cantacuzino, Dinu V. Rosetti, *Șantierul arheologic București*, loc.cit., V/1959, pp. 631-654; I. Ionașcu, VI. Zirra, Seb. Morintz, Gh. Cantacuzino, Dinu V. Rosetti, *Șantierul arheologic București*, loc.cit., 6/1959, pp. 757-790; Gh. Bichir, *Cercetări arheologice pe terasa dreaptă a râului Colentina*, loc.cit., VI/1959, pp. 817-824; I. Ionașcu, Sebastian Morintz, Gh. Cantacuzino și Dinu V. Rosetti, *Șantierul arheologic București*, loc.cit., 7/1960, pp. 657-680; Seb. Morintz, P. Roman, Dinu V. Rosetti, Panait I. Panait și Gh. Cantacuzino, *Săpăturile arheologice din București*, loc.cit., VIII/1962, pp. 761-794; *Cercetări arheologice în București*, București, 1963 (Muzeul de Istorie a orașului București); *Săpături arheologice efectuate în anul 1960 în capitală de către Muzeul de Istorie a orașului București*, în „Materiale și cercetări arheologice”, vol. X.

³ Faptul că în cultura oamenilor din epoca bronzului, care au locuit pe meleagurile bucureștene, nu se întrebunțau pe scară largă unelte și arme de bronz se explică prin împrejurarea că această regiune de câmpie nu poseda zăcăminte de aramă, iar uneltele și armele din bronz era aduse pe calea schimbului intertribal, mai cu seamă din Transilvania.

Geto-dacii sunt constatați în așezările bucureștene din epoca mai nouă a fierului. Urme de așezări geto-dace s-au descoperit în numeroase puncte ale orașului. Ceramica, râșnița rotativă, seceri de fier, foarfeci din fier pentru tuns oile, fibule, indică evoluția societății daco-gete spre sclavagismul incipient. De asemenea, la Tei, Pipera, Colentina, Herăstrău și în imediata apropiere a capitalei la Popești-Novaci s-au găsit monede autohtone, cât și monede grecești.

În pragul erei noastre și în primele veacuri ale celui dintâi mileniu, rămășițele arheologice dezvăluie monede romane sau cele proprii provinciilor sud-dunărene ori litoralului Mării Negre. Obiecte de cult – statuete ale zeului Apollo și ale zeiței Venus, la Tei – sau de podoabă romane atestă temporara prezență a romanilor, influența romană, legături comerciale ori expediții de pradă ale dacilor liberi din aceste părți în Dacia romană dinspre apus și spre provincia Moesia.

Frământata perioadă a migrațiilor, în timpul căreia ia naștere poporul român, este documentată pe teritoriul Bucureștilor prin descoperiri arheologice deosebit de însemnate și al căror număr a crescut considerabil în ultimii ani. Astfel, cercetările efectuate în cartierul Militari, la Străulești etc., au scos la iveală așezări din secolul al III-lea al e.n. aparținând populației de geto-daci liberi, iar la Crângași s-au găsit resturile unei așezări seminomade aparținând unei populații gotice, atestate în această vreme – în secolul al IV-lea – mai cu seamă la răsărit de București, în Bărăgan și în sud până la Dunăre. Pe teritoriul actual al capitalei, populația băstinașă a continuat însă să trăiască, trecând peste epoca grea a năvălirilor hunice. Într-adevăr, cercetările efectuate în ultimii ani pe malul lacului Fundeni, la Cățelul Nou, la Străulești, Băneasa, Militari etc. au făcut să iasă la iveală așezări ale populației autohtone, care intră în contact în secolul al VI-lea cu primele grupe de slavi venite dinspre nord-est. Populația locală păstrează în cultura sa o serie de elemente tradiționale provenite din fondul culturii geto-daco-romane, dar pe parcurs, în funcție de existența unor legături continue cu Imperiul Bizantin, cu popoarele în migrație și mai ales cu slavii, apar și o serie de elemente noi.

Săpăturile arheologice au mai descoperit peste 20 de așezări proto-românești din secolele IX-XI la Pipera și Piața de flori, la Bucureștii Noi etc. S-au mai găsit urme de viață românească la București, datând din secolele XII-XIII. Deși această epocă este încă puțin studiată, descoperirile unor tezaurе bizantine la Ciurel sau în plin centrul orașului, în apropierea cinematografului Vasile Alecsandri, atestă existența unor așezări din această vreme⁴. Este mai mult ca probabil că în perioada anterioară formării orașului oamenii au trăit în permanentă pe viitorul său teritoriu, putându-se deci vorbi de o continuitate de viață omenească, frecvența locuirii fiind însă mai mare în preajma creării așezării cu caracter urban.

În secolul al X-lea, ca rezultat al progresului economic, care ia un ritm rapid și poate fi documentat prin tezaurе monetare, se constată începuturile orânduirii

⁴ Pentru tezaurul de pe strada Eremia Grigorescu, în preajma cinematografului V. Alecsandri, vezi Octavian Iliescu, *Despre un tezaur de monede bizantine din vremea Comnenilor, găsit în București*, în „Studii și cercetări de numismatică”, vol. III, București, 1960, pp. 493-495.

feudale. Societatea de pe teritoriul patriei noastre trece în faza feudalismului timpuriu, luând sfârșit perioada prefeudală. Dar continuarea migrațiilor determină o întârziere în procesul de formare a statelor feudale românești de sine stătătoare. De o înflorire a feudalismului timpuriu nu se poate vorbi, de altfel, decât spre mijlocul secolului al XIII-lea, când are însă loc marea invazie a tătarilor din 1241, cu urmări deosebit de distrugătoare. În a doua jumătate a secolului al XIII-lea în condițiile dezvoltării forțelor de producție și a schimbului de mărfuri – forțele feudale locale luptă pentru organizarea lor statală de sine stătătoare, pentru înlăturarea dominației mongole; de asemenea, au de înfruntat și tendințele de expansiune ale regatului ungar. La începutul secolului al XIV-lea, condițiile interne sunt deplin coapte, iar cele externe favorabile pentru formarea unor state feudale românești de sine stătătoare, care să strângă sub autoritatea lor voievodatele și cnezatele menționate de izvoare în perioada anterioară⁵. Basarab devine mare voievod al Țării Românești și Carol Robert, învins la Posada (1330), este silit să accepte noua situație. Dezvoltarea Țării Românești se desfășoară de acum înainte într-un sens ascendent, până când turcii vor subjuga și statele feudale românești.

În condițiile feudalismului timpuriu apar orașele, care „s-au format pe măsura dezvoltării activității meșteșugărești, a separării meșteșugurilor de agricultură și a schimbului de produse”⁶. În procesul transformărilor ce aveau loc în sânul orânduirii feudale, târgoveții erau „clasa în care se întruchipa procesul de dezvoltare a producției și a schimbului, al formării instituțiilor sociale și politice”⁷. Orașele vor influența „toate aspectele vieții din societatea medievală”, contribuind la crearea pieței interne și a statelor centralizate⁸.

În țările românești de dincoace de Carpați, unele orașe au existat înaintea statului, iar momentul apariției lor nu poate fi urmărit documentar⁹. Existența orașelor a sprijinit închegarea statelor, după cum, pe de altă parte, închegarea statelor a ajutat la dezvoltarea vieții urbane; este vorba de un proces de influență reciprocă între orașe și state.

Începuturi de viață orășenească se înregistrează destul de timpuriu în regiunile de dincoace de Carpați. Totuși, până în secolul al XIII-lea viața urbană este întâlnită doar dincolo de Dunăre, în Dobrogea și pe litoralul Mării Negre – excepție făcând doar partea de nord a Moldovei. În secolul al X-lea se găseau în Dobrogea – potrivit Cronicii lui Nestor – vreo 80 de târguri (probabil, mai degrabă, sate mari), centre de schimb ale mărfurilor și – cel puțin într-o măsură – de producție meșteșugărească¹⁰.

⁵ Pentru întreg acest proces de formare a statelor feudale românești vezi studiul amplu și documentat al lui Barbu Cămpina, *Le problème de l'apparition des états féodaux roumains*, în „Nouvelles Études d'Histoire”, București, 1955, pp. 181-207.

⁶ *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 291.

⁷ Fr. Engels, *Decăderea feudalismului și ridicarea burgheziei*, Editura P.C.R., București, 1945, p. 6.

⁸ *Enciclopedia Sovietică*, sub voce *Gorod*.

⁹ *Istoria României*, vol. II, București, 1962, pp. 148-164; P.P. Panaitescu, *Interpretări românești*, București, 1947, pp. 197, 199.

¹⁰ *Cronica lui Nestor*, ediția G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei Românilor*, vol. VII, București, 1935, p. 71.

Un astfel de târg a fost, fără îndoială, aşezarea de la Dinogetia, unde se remarcă o „renaştere” în veacul al X-lea¹¹ şi încă nelocalizatul Pereiaslaveţ, centrul lui Sviatoslav¹². În *De thematibus*, Constantin al VII-lea Porfirogenetul semnalează 14 cetăţi în prefectura Mysiei, între care, printre altele Constanţa şi Mangalia¹³.

După retragerea lui Sviatoslav, Bizanţul îşi restatorniceşte autoritatea în Dobrogea, unde înfiinţează tema „teritoriilor şi oraşelor dunărene” – Paristrion sau Paradunavon¹⁴. Numele dat acestei teme arată limpede gradul de dezvoltare a vieţii urbane dobrogene, mai ales ţinând seama de faptul că bizantinii aveau ca unghi de comparaţie viaţa orăşenească din Imperiul Bizantin. Cercetările arheologice au dezvăluit gradul de dezvoltare a meşteşugurilor în aşezările dobrogene începând din secolul al X-lea¹⁵. În ultimele decenii ale secolului al XI-lea dezvoltarea forţelor de producţie în Dobrogea asigură existenţa unei vieţi feudale proprii regiunii paristriene, atât de puternică, încât feudalii locali se pot opune Bizanţului, iar în secolul al XII-lea geograful arab Edrisi – cu tot scepticismul lui N. Iorga¹⁶ – prezintă un tablou al vieţii orăşeneşti dobrogene care, oricât de exagerat, conţine neîndoielnic elemente ce merită să fie ţinute în seamă¹⁷.

Faţă de teritoriul dobrogean, Ţara Românească şi Moldova cunosc o dezvoltare mai lentă. Totuşi, în Moldova există târguri în secolul al XII-lea – legate de cnezatul de Halici – şi viaţa urbană se dezvoltă în nordul ţării, unde va fiinţa, de altfel, centrul de greutate al statului moldovean până la mijlocul veacului al XVI-lea, când se mută capitala la Iaşi¹⁸. Dulcert din 1339 notează mai multe târguri în Moldova; Baia şi Siretul existau în 1340¹⁹, iar în 1345, deci înainte de întemeierea statului moldovenesc când se înfiinţează vicariatul catolic al Rusiei acesta cuprindea şi oraşele Siret, Baia, Hotin, Chilia şi Cetatea Albă²⁰; Suceava şi Neamţul au preexistat şi ele formării statului²¹.

¹¹ Gh. Ştefan, *Săpăturile arheologice de la Dinogetia-Bisericuţa jud. Tulcea*, în *Cercetări arheologice din R.P.R. în anul 1948*, în „Studii”, II/1949, nr. 1 p. 131-133. Alături de agricultori şi crescători de vite se constată acum la Bisericuţa-Garvăn (Dinogetia) o populaţie de „meşteşugari-negustori”. (I. Barnea, *Meşteşugurile în aşezarea feudală de la Garvăn*, în „Studii şi cercetări de istorie veche”, VI/1955, nr. 1-2, p. 116).

¹² Acesta socotea că la Pereiaslaveţ „se adună toate bogăţiile: din Grecia, aur, pavoloci, vin şi diferite fructe: din Boemia şi Ungaria, argint şi cai; din Rusia blănuri şi ceară şi miere şi sclavi” (*Cronica lui Nestor*, ed. cit., vol. VII, p. 73).

¹³ G. Popa-Lisseanu, *Dacia în autorii clasici*, vol. II, Bucureşti, 1943, p. 115.

¹⁴ N. Bănescu, *Les duchés byzantins de Paristrion (Paradounavon) et de Bulgarie*, Bucureşti, 1946, p. 5.

¹⁵ La Dinogetia s-a constatat prelucrarea fierului, aramei, bronzului şi plumbului; există, de asemenea, probabilităţi privind existenţa în afara aşezării a unor cuptoare pentru reducerea minereului de fier; s-a găsit şi o casă a unui fierar. În privinţa olăritului, s-au descoperit grămezi de materii prime şi peste 150 vase întregi destinate comercializării. Se prelucra lemnul, osul, piatra etc. (I. Barnea, *op.cit.*, pp. 99-121).

¹⁶ N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii şi Cetăţii Albe*, Bucureşti, 1900, p. 29-30 nota.

¹⁷ C. Brătescu, *Dobrogea în sec. XII: Bergean, Paristrion*, în „Analele Dobrogei”, I/1920, nr. 1, pp. 6-34.

¹⁸ P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 104.

¹⁹ Aurel V. Sava, *Târgul şi vechea organizare administrativă a Moldovei*, Bucureşti, 1948, p. 25 (manuscris ISCAS).

²⁰ Kaindl, *Die Deutschen in Karpathenländer*, vol. II, Gotha, 1907, pp. 259-260; Emil Lăzărescu, *Despre piatra de mormânt a comitelui Laurenţiu şi câteva probleme arheologice şi istorice legate de ea*, în „Studii şi cercetări de istoria artei”, 1957, nr. 1-2, pp. 109-127.